

Ігор ЛЮТИЙ

доктор економічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, liutyi@knu.ua
ORCID ID: 0000-0002-3249-002X

Олександр РОЖКО

доктор економічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, rozhko_s@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8415-2084

Святослав ЛЮТИЙ

студент 2 курсу ОР “магістр”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, lutyi.sviatoslav@gmail.com

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Повномасштабна військова агресія РФ проти України призвела до руйнації значної частини економіки України та посилила суперечності функціонування її фінансової системи. Все це зумовило необхідність системного аналізу загроз та викликів, що пов'язані з реалізацією бюджетного процесу з позицій його дохідної частини, а також оптимізації видатків для вирішення актуальних пріоритетів забезпечення фінансування ЗСУ та оборони держави.

Мета – проаналізувати динаміку і структуру видатків Державного бюджету України та визначити підходи щодо їх оптимізації як необхідної умови реалізації пріоритетності забезпечення загальнодержавних потреб в умовах війни.

Результати. Акцентовано увагу, що протягом останнього десятиріччя, незважаючи на російську агресію 2014 р., видатки бюджету не реалізовували повною мірою стратегічне завдання, пов'язане із забезпеченням обороноздатності та безпеки держави. Відсутність бюджетної стратегії не дає змоги підвищити ефективність використання видатків бюджету та мінімізувати ті ризики й загрози, що можуть виникнути у майбутньому. Системний аналіз витрат бюджету протягом останніх 10 років, аналіз змін до держбюджету 2022 р. та Закону про Державний бюджет України на 2023 р. дав змогу визначити основні суперечності таких процесів та обґрунтувати шляхи підвищення ефективності використання видатків бюджету. Акцентовано на залежності Державного бюджету України від фінансової допомоги наших західних партнерів.

Висновки. Система оперативного управління державними фінансами в контексті змін до Державного бюджету України на 2022 р. стала ефективним чинником фінансування Збройних сил і оборони в перші місяці війни, а фінансова допомога західних партнерів забезпечила відносну збалансованість бюджету. Фінансування оборони та

безпеки держави на сьогодні має бути пріоритетом бюджетної політики держави, при цьому особливого значення набуває постійний моніторинг цільового використання фінансових ресурсів держави.

Ключові слова: Державний бюджет України, видатки, доходи, бюджетна стратегія.

Табл.: 2, **бібл.:** 11.

Ihor LIUTII

Dr. Sc. (Economics), Prof., Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, liutyi@knu.ua

ORCID ID: 0000-0002-3249-002X

Oleksandr ROZHKO

Dr. Sc. (Economics), Prof., Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, rozhko_s@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-8415-2084

Sviatoslav LIUTYI

student, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, lutyi.sviatoslav@gmail.com

OPTIMIZATION OF STATE BUDGET EXPENDITURES IN THE UKRAINE DURING THE WAR TIME

Introduction. *The full-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine led to the destruction of a significant part of Ukraine's economy and increased the contradictions in the functioning of its financial system. All this led to the need for a systematic analysis of threats and challenges related to the implementation of the budget process from the standpoint of its revenue part, as well as the optimization of expenditures in order to solve the current priorities of ensuring the financing of the Armed Forces and the defense of the state.*

The purpose of the article is to analyse the dynamics and structure of expenditures of the State Budget of Ukraine and to determine the approaches to their optimization as a necessary condition for the implementation of the priority of ensuring national needs in war conditions.

Results. *It was emphasized that during the last decade, despite the Russian aggression in 2014, the state budget expenditures did not fully implement the strategic task related to ensuring the defense capability and security of the state. The absence of a budget strategy does not allow to increase the efficiency of the use of state budget expenditures and to minimize the risks and threats that arise in the future. Systematic analysis of budget expenditures over the past 10 years, analysis of changes to the state budget of 2022 and the Law on the State Budget of Ukraine for 2023 made it possible to identify the main contradictions of these processes and justify ways to increase the efficiency of the use of state budget expenditures. Emphasis is placed on the dependence of the State Budget of Ukraine on the financial assistance of our Western partners.*

Conclusions. *The system of operational management of state finances in the context of changes to the State Budget of Ukraine in 2022 became an effective factor in financing the Armed Forces and defense in the first months of the war, and financial assistance from Western partners ensured the relative balance of the State Budget of Ukraine. Financing of defense and security of the state should be a priority of the state's budget policy both at the level of the Armed*

Forces and at the level of the defense industry, while constant monitoring of the targeted use of the state's financial resources is of particular importance.

Keywords: state budget, expenditures, revenues, budget strategy

JEL Classification: H56, H57.

Постановка проблеми. Питання оптимального й ефективного використання державних видатків є одним із ключових протягом багатьох століть еволюції держави і суспільства. Вперше сутність державних видатків ґрунтовно дослідив А. Сміт, який в роботі “Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй” (1776 р.) чітко виокремив державні витрати та здійснив їх поділ на загальні (оборона та утримання королівської влади) та витрати, в яких зацікавлені окремі особи, акцентуючи на непродуктивному характері витрат на забезпечення королівського двору [1]. Перехід від абсолютної монархії до демократичної республіки є об’єктивно-історичним процесом, який дає змогу забезпечити стабільність і збалансованість економічної системи та адекватно реагувати на економічні й глобальні загрози. Демократизація суспільства та реалізація економічних інтересів окремих соціальних груп пов’язані із соціально-економічним розвитком країни та зростанням добробуту її громадян. Розвиток кожного суспільства базується на єдності та одночасно суперечності влади і громадян. Держава бере на себе функції акумуляції та використання спільних благ, а уряд, використовуючи чинне законодавство, адміністративний ресурс, здійснює вплив на економічну систему, суспільство через відповідну бюджетну політику.

В 60-ті рр. ХХ століття посилилася тенденція демократизації державних устроїв, що проявилася у збільшенні частки бюджетного перерозподілу ВВП та зростанні соціальних витрат бюджету, так звана

шведська модель соціалізму. Посилення соціальної складової витрат мало як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести диверсифікацію доходів, посилення соціальної справедливості та вирівнювання доходів громадян, зростання сукупних обсягів рівня споживання; до негативних – посилення інфляційних процесів та постійна залежність урядів від зростаючих потреб громадян у збільшенні соціальних витрат. На сьогодні окремим викликом для розвинених країн став процес соціалізації державного бюджету, тобто зростання частки його витрат на соціальні виплати й допомоги окремим верствам населення та фінансування певних соціальних програм. Така політика орієнтується на зовнішні запозичення для фінансування дефіциту бюджету, а також посилення фіскального навантаження на бізнес і доходи громадян, що працюють. При цьому зберігається стійка тенденція до зростання частки ВВП, що перерозподіляється через бюджет.

Наслідками такої політики стали економічні кризи у Великобританії у 1980 рр. та інших країнах Західної Європи. Сьогодні ми можемо це спостерігати на прикладі “революції парасольок” у Франції. В такій ситуації уряди змушені дофінансовувати дефіцит державного бюджету, його соціальну складову витрат або за рахунок грошової емісії, або за рахунок запозичень, наслідком чого є зростання інфляційних процесів і здорожчання життя, що у майбутньому потребуватиме непопулярних заходів для вирівнювання ситуації.

Окремим питанням зміни пріоритетів в структурі видатків державного бюджету можуть бути кризові ситуації, в яких опиняється та чи інша країна. Вони можуть мати як об'єктивне, так і суб'єктивне підґрунтя. Так, вони можуть бути пов'язані з циклічністю економічного розвитку і проходженням економікою окремих фаз економічного циклу. Але, як правило, мають суб'єктивний характер і пов'язані з суб'єктивною діяльністю уряду, що визначає необхідність адекватної реакції з позицій, оптимізації видатків бюджету. В цьому контексті кризових ситуацій особливе місце займає загроза чи пряма участь держави у військовому конфлікті. При цьому на уряд та державний бюджет покладається першочергове завдання забезпечення пріоритетів бюджетного фінансування оборони та безпеки країни, її збройних сил.

Так, уряд Маргарет Тетчер під час Фолклендської війни 1982 р. змінив пріоритети видатків бюджету, сконцентрувавши ресурси на безпеку й оборону держави, забезпечення збройних сил, одночасно скоротивши соціальні витрати та створивши умови для інвестицій у приватний бізнес. Така бюджетна політика реалізувала загальнонаціональні цілі, а в кінцевому результаті стала умовою соціально-економічного зростання Великобританії. В період "холодної війни" між Радянським Союзом та США президент Рональд Рейган у бюджеті 1982 р. змінив пріоритети державних витрат і перенаправив видатки бюджету від соціальних програм до витрат на оборону [2]. Це дало змогу забезпечити баланс у світовій глобальній системі та стримати військову загрозу. Хоча така політика і призвела до зростання державних витрат у відсотках до ВВП, і створила певну соціальну напруженість в країні, але одночасно забезпечила, економічне зростання, що стало в перспективі умовою збільшення грошових доходів

громадян. Ці приклади можуть бути методологічним підґрунтям для розробки вітчизняної бюджетної політики оптимізації структури видатків бюджету в період війни на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські вчені здійснили системний аналіз та надали теоретичне обґрунтування особливостей реалізації фінансової, бюджетної політики в період військової агресії та оперативного управління з боку уряду механізмом щодо оптимізації видатків та доходів Державного бюджету України. Так, Ю. Радіонов обґрунтував особливості управління державними фінансами в період війни, визначаючи необхідність перегляду законодавчої та нормативної бази як умови ефективного управління бюджетними ресурсами з метою мінімізації ризиків та дисбалансів. Визначив важливість підвищення гнучкості в управлінні фінансовою системою держави з метою оперативного реагування на виклики та загрози в умовах війни [3, с. 44–65]. І. Луніна наголошує, що в умовах війни бюджет потребує значних обсягів міжнародної фінансової підтримки, кредитів та закупівлі НБУ військових облигацій [4, с. 7–26].

Окремі аспекти ефективного використання бюджетного механізму в умовах війни дослідили Т. Єфіменко, Ю. Іванов, В. Карпова. Не заперечуючи необхідності податкових пільг в період війни, акцентують увагу на необхідності вдосконалення податкового законодавства з метою мінімізації ризиків втрат бюджету та непропорційного оподаткування окремих суб'єктів бізнесу [5, с. 7–26]. Т. Богдан, досліджуючи зростаючий дефіцит бюджету, проаналізувала джерела його покриття, а також акцентувала увагу на пріоритетності фінансування військових потреб [6, с. 27–45].

Метою дослідження є аналіз динаміки і структури видатків Державного бюджету

ту України та визначення підходів щодо їх оптимізації як необхідної умови реалізації пріоритетності забезпечення загальнодержавних потреб в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні економіка України перебуває в стані затяжної кризи, яка пов'язана, передусім, з воєнними діями. Загроза незалежності та територіальній цілості країни визначила необхідність перегляду та оптимізації видатків Державного бюджету України з концентрацією пріоритетності витрат на оборону та забезпечення ЗСУ.

На нашу думку, в умовах війни необхідно забезпечити реалізацію механізмів бюджетного процесу додаткового "стресового" сценарію, який має відображати основні, найбільш ймовірні зміни індикаторів стану державних фінансів і оптимальних обсягів державних витрат зокрема. Для реалізації таких заходів необхідно:

- визначити очікуваний обсяг бюджетних доходів з урахуванням прямих і непрямих наслідків негативних шоків, зокрема війни, включаючи зниження обсягів податкових надходжень, що виникає в подібних ситуаціях;
- оцінити можливі розміри додаткових витрат, пов'язаних із реалізацією умовних і неявних зобов'язань у несприятливих умовах (наприклад, бюджетні витрати на повоєнне відновлення економіки України, соціальні програми підтримки осіб, що постраждали в результаті російської агресії тощо);
- визначити способи адаптації державних фінансів до несприятливих зовнішніх впливів із урахуванням скорочення доходів від експортно-імпортних операцій, ймовірного значного збільшення державних витрат і зростання обсягів зовнішніх і внутрішніх запозичень. А саме: оцінити необхідний обсяг фінансування з урахуванням можливих витрат

доходів і додаткових витрат, визначити джерела фінансування з урахуванням погіршення доступу до фінансових ринків. У разі, якщо доступні джерела недостатні для повного фінансування в необхідних розмірах, потрібно підготувати варіанти скорочення (секвестрування) витрат.

Важливими заходами щодо зниження негативних впливів на стан державних фінансів і показники бюджету країни є прийняття та дотримання бюджетних правил – кількісних обмежень на бюджетні параметри. Це допоможе збільшити адаптаційні можливості економіки та бюджету.

Питання видатків Державного бюджету України безпосередньо пов'язане з питанням його дохідної частини. Викликом в цій ситуації стала анексія у 2014 р. Криму та збройний конфлікт на сході України. Ці чинники зумовили екстрений перегляд видаткової частини бюджету з метою пріоритетності забезпечення обороноздатності держави. Після повномасштабного вторгнення на територію України, окупації частини території, знищення підприємств критичної та соціальної інфраструктури, руйнації житла громадян виникли дисбаланси у формуванні дохідної частини бюджету. За нашими розрахунками, на сьогодні економіка України функціонує приблизно на 42% від довоєнного рівня. Масова міграція населення за кордон збільшила суперечності в структурі та використанні трудового потенціалу, а велика кількість внутрішньо переміщених осіб посилює соціальну напругу у суспільстві та обумовила необхідність додаткових бюджетних витрат на їх забезпечення. В цей період значно скоротилися податкові та експортні надходження до бюджету. Окремою проблемою став експорт зерна із України, доходи від якого є одним з основних джерел бюджетних надходжень.

В період війни особливого значення набуває оперативне реагування і прийняття на рівні всіх інститутів державної влади швидких рішень щодо змін до Закону про Державний бюджет України на 2022 р. Саме такий підхід дає змогу забезпечити функціонування фінансової системи, реалізацію нею своїх функцій щодо забезпечення ресурсами, насамперед, Збройних сил України, правоохоронних органів, бюджетних організацій та соціальної складової. В умовах дисбалансів між доходами та видатками Уряд змушений був переглядати видатки з позицій їх оптимізації. Така політика є виправданою та відповідає національним інтересам. Якщо в 2022 р. вона мала дещо хаотичний характер і була визначена окупацією значної території, руйнацією економічної системи та різким скороченням доходів бюджету, то на сьогодні помітні ознаки стабілізації.

Збільшення соціальних програм, зростання доходів громадян неможливе у зв'язку з дефіцитом бюджету і нездатністю економіки, бізнесу забезпечити його дохідну складову в необхідних обсягах. Тому

оптимізація витрат бюджету з позицій фінансування пріоритетів, що забезпечать перемогу України, є визначальними на сьогодні. Необхідно наголосити, що нині, як ніколи, видатки бюджету, їх структура безпосередньо залежать від надходжень. Ми бачимо суттєвий розрив між видатками та доходами Державного бюджету України у 2022 р. (табл. 1). Джерелами покриття цього розриву стали кредити держави, фінансова допомога, гранти від США, Великобританії, міжнародних фінансових інститутів та країн ЄС, інших країн-партнерів України.

Аналіз видатків Державного бюджету України за 2013–2022 рр. свідчить про відсутність єдиної державної стратегії, яка визначала б пріоритети соціально-економічного розвитку та реалізовувала національні інтереси (табл. 2). При цьому збільшилися витрати з погашення та обслуговування державного боргу; якщо у 2013 р. вони становили 7,86% видатків державного бюджету, то в 2015 р. – 14,65%. Подібна тенденція зберігалась і наступні роки. Необхідно зазначити, що за цей період змінився валютний курс з 7,9 грн за долар США до 36,65

Таблиця 1

Виконання Державного бюджету України у 2013–2022 рр.*

Роки	Доходи		Видатки	
	млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП
2013	339180,3	23.31	403403,2	27.73
2014	357084,2	22.79	430217,8	27.46
2015	534694,8	27.01	576911,4	29.14
2016	616274,8	25.86	684743,4	28.73
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13
2018	928108,3	26.08	985842,0	27.70
2019	998278,9	25.12	1072891,5	26.99
2020	1076016,7	25.66	1288016,7	30.71
2021	1296852,9	23.75	1490258,9	27.30
2022	1787395,6	–	2705423,3	–

*Складено на основі [7].

**Структура видатків Державного бюджету України
за функціональною класифікацією у 2013-2022 рр., %***

Групи видатків	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Загальнодержавні функції	4.56	15.30	17.87	17.22	16.97	16.53	15.68	12.72	13.87	7.47
у т.ч. обслуговування держборгу	7.86	11.15	14.65	13.99	13.16	11.71	11.11	9.29	10.44	
Оборона	3.67	6.36	9.01	8.67	8.86%	9.84%	9.94%	9.35%	8.56%	42.24%
Громадський порядок, безпека, судова влада	9.71	10.37	9.47	10.47	10.47	11.86	13.06	12.24	11.70	16.39
Економічна діяльність	10.24	8.00	6.44	4.59	5.60	6.45	6.74	13.11	12.14	3.53
Охорона навколишнього середовища	1.14	0.60	0.70	0.70	0.56	0.53	0.59	0.52	0.55	0.17
Житлово-комунальне господарство	0.02	0.03	0.00	0.00	0.00	0.03	0.01	0.01	0.01	0.02
Охорона здоров'я	3.2	2.46	1.98	1.82	1.99	2.29	3.59	9.70	11.44	6.81
Духовний та фізичний розвиток	1.26	1.13	1.15	0.72	0.94	1.03	0.93	0.76	1.07	0.41
Освіта	7.66	6.67	5.23	5.09	4.90	4.50	4.81	4.10	4.28	2.16
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21.93	18.72	17.98	22.19	17.22	16.62	20.38	25.06	22.77	15.75
у т.ч. соціальний захист пенсіонерів		17.62	16.43	20.82	15.90	15.22	16.99	15.70	13.50	

*Складено на основі [7].

грн, що призвело до кардинальних змін в абсолютних величинах показників обсягів державного бюджету України.

Відсутність єдиної державної бюджетної стратегії характеризується бифуркацією показників видатків бюджету на громадський порядок, безпеку, а також на економічну діяльність (див. табл. 2). Це свідчить про те, що кожен уряд реалізовував не загальнодержавну політику, а лобював певні інтереси. Особливо суперечливою виглядає після анексії Криму і ведення гібридної війни на сході України реалізація державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018–2022 р. [7], а також проєкт “Велике будівництво”, масштабна розбудова якісної інфраструктури України в 2022 р. Ніхто не заперечує

необхідність реалізації таких проєктів, які покращили б якість інфраструктури, автомобільних доріг, дали можливість отримати нові соціальні об'єкти. Але ці видатки здійснювалися в час постійних загроз з боку росії, а така ситуація вимагала пріоритетності обсягів видатків на укріплення оборони, технічне переозброєння та інші складові, які забезпечили б належний рівень боєздатності Збройних сил України.

Окремим викликом для світової спільноти й України, зокрема, стала пандемія, яка призвела до зростання видатків на охорону здоров'я і боротьбу з наслідками коронавірусу. Так, якщо група видатків на охорону здоров'я становила 2% сукупних видатків державного бюджету в попередній період, то у 2020 р. витрати зросли до 9,7%, а у 2021 р. – 11,44%. При цьо-

му необхідно враховувати і ті дисбаланси, які з'явилися в економіці в результаті обмежень, що були визначені як необхідні заходи у боротьбі з пандемією. Несприятливі економічні тенденції в світі і Україні призвели до падіння грошових доходів громадян, обмеження в комунікаціях і можливості реалізувати свій професійний потенціал. Все це стало викликом для кожної держави і визначило необхідність додаткового фінансування соціального забезпечення окремих категорій. Група видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення зросла з 20,38% у 2019 р. до 25,06% у 2020 р. Уряд змушений був піти на ці витрати, щоб забезпечити заходи боротьби з пандемією та підтримати відповідний рівень добробуту громадян.

Аналізуючи обсяги видатків на оборону країни, можемо констатувати, що вони збільшилися з 3,67% у 2013 р. до 9,01% у 2015 р., а у 2022 р. – до 42,24% [9]. Не зважаючи на ті виклики та загрози, що існували з боку росії, в Україні не було єдиної політики фінансування через механізм державного бюджету переозброєння та забезпечення потреб Збройних сил України, що мало негативні наслідки, особливо в перші місяці повномасштабної агресії з боку рф.

В умовах повномасштабного російського вторгнення на територію України дуже важливо, що всі вертикалі влади оперативно зреагували на необхідність секвесту державного бюджету з позицій врахування обставин зменшення дохідної частини та перегляду й оптимізації структури видатків. Це дало змогу сконцентрувати фінансові ресурси на тих завданнях, які забезпечили подолання дисбалансів у фінансуванні Збройних сил України. І якщо в перші місяці війни джерелами покриття дефіциту стали кредити НБУ та емісія військових облігацій, то надалі це була фінансова підтримка наших західних партнерів, яка загалом стано-

вила 120 млрд доларів США. На сьогодні Державний бюджет України щомісяця потребує близько 5 млрд доларів США для покриття дохідної складової, тому існує необхідність додаткового фінансування з боку наших західних партнерів.

Державний бюджет 2023 р. віддзеркалює макроекономічні дисбаланси, що склалися в Україні в результаті військової агресії росії, а саме: окупація більше 20% території, руйнація підприємств, соціальної та критичної інфраструктури. Як наслідок відбулося падіння ВВП у 2022 р. більш як на 35%. Основними макроекономічними параметрами, що визначають показники Державного бюджету України на 2023 р., є зростання ВВП на 3,2%, що дасть змогу забезпечити обсяги номінального ВВП на рівні 6279,3 млрд грн. Інфляція передбачається на рівні 28%, курс національної валюти – 45,8 грн за долар США, середня зарплата – 18500 грн, мінімальна зарплата – 6700 грн. Доходи бюджету передбачено в сумі 1329,3 млрд грн, видатки – 2580,7 млрд грн. Прогнозований дефіцит становитиме 20,6% ВВП [10]. Зрозуміло, що покриття такого значного дефіциту бюджету неможливе без фінансової допомоги наших західних партнерів. Так, США планує скерувати загальну фінансову допомогу Україні в 2023 р. у розмірі 44,5 млрд доларів, а ЄС – 18 млрд євро. Окремі гранти і фінансову допомогу ми очікуємо від інших країн та міжнародних фінансових інституцій.

Дуже важливо, що Державний бюджет України на 2023 р. базується на реаліях економічної ситуації та визначає пріоритети, пов'язані з необхідністю забезпечити фінансовим ресурсом Збройні сили України. Так, згідно з Законом на забезпечення національної безпеки й оборони країни передбачено 1141 млрд грн (майже 50% всього бюджету); охорону здоров'я –

176,1 млрд грн; освіту – 156 млрд грн; підтримку ветеранів – 6,8 млрд грн; захист та забезпечення пенсіонерів – 873,9 млрд грн. При цьому індексація “5-7-9” відсотків збережеться. Важливою групою видатків є фінансування наслідків ліквідації збройної агресії – 35,1 млрд грн [11].

Окреме місце в бюджетній політиці держави займає бюджетна стратегія. Незважаючи на ту критичну ситуацію, яка склалася в Україні, реалізація бюджетної стратегії в щорічних законах про Державний бюджет має на меті пріоритетні цілі євроінтеграції України та її відновлення після перемоги. 24 жовтня 2022 р. Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн оголосила про необхідність реалізації плану відновлення під час і після війни, так званий “План Маршалла XXI століття”. Зрозуміло, що видатки Державного бюджету України сьогодні треба спрямовувати, передусім, на забезпечення ЗСУ, оборонного комплексу і на відновлення територіальної цілості держави. Але, одночасно, вже сьогодні необхідно передбачати певні обсяги фінансування на підготовку та реалізацію відновлення України як європейської держави.

Висновки. Аналіз динаміки і структури видатків Державного бюджету України за 2013–2023 рр. дає змогу простежити непослідовність і суперечності фінансової і бюджетної політики України в окремі періоди. Так, недооцінка ризиків і викликів, пов’язаних з російською агресією в 2014 р. проявилась у недостатньому фінансуванні оборони та Збройних сил України, що дозволяло взяти в перші місяці повномасштабного вторгнення військ росії на територію України 24 лютого 2022 р.

Лобювання окремих проектів, що фінансувалися за рахунок видатків Державного бюджету України упродовж останніх десяти років, не відповідає пріоритетам

політики соціально-економічного розвитку та не забезпечувало належним чином зміцнення незалежності й обороноздатності України.

Високий рівень корупції, нецільове використання коштів, відсутність моніторингу та громадського контролю характеризують процес бюджетування в Україні. Політична корупція стала елементом бюджетного процесу. Про це неодноразово зазначають наші західні партнери. А ті порушення, які періодично виявляють у використанні бюджетних коштів, негативно впливають на імідж України та готовність у фінансовій допомозі і стають перешкодою для вступу України до Євросоюзу. Все це визначає необхідність посилення державного фінансового контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, запровадження інструментів прозорості цих процесів, а також проведення систематичного моніторингу з боку громадських інституцій.

Видатки на оборону й безпеку держави необхідно збільшувати в контексті розвитку оборонної промисловості та фінансування державних оборонних підприємств за двома напрямками: 1) фінансування вітчизняних інноваційних розробок військового характеру, що можуть знайти практичне застосування у війні; 2) фінансування створення ремонтних підприємств для тих озброєнь, які сьогодні використовують у війні.

Оптимізація видатків державного бюджету має визначатися пріоритетами загальнодержавного значення. В умовах війни, передусім, необхідно забезпечити потреби ЗСУ й оборонної промисловості, фінансування громадян, які безпосередньо постраждали в результаті окупації та військової агресії, на відновлення об’єктів критичної інфраструктури, а також захищених статей бюджету.

Список використаних джерел

1. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй ; пер. з англ. Київ : Port-Royal, 2001. 722 с.
2. Крістофер Дідс. Рейганоміка і тетчеризм. Витоки, подібності і відмінності в John Atherton (Hsgb.), GB and US: How far? Наскільки близько? Presses universitaires François-Rabelais. 1986. URL : <https://books.openedition.org/pufr/4464>.
3. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси у воєнний та поствоєнний періоди. Фінанси України. 2022. № 10. С. 44–65.
4. Луніна І. О. Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України. Фінанси України. 2022. № 8, С. 7–26.
5. Єфименко Т. І., Іванов Ю. Б., Карпова В. В. Податкові пільги в умовах воєнного стану: управління комплаєнс-ризиком. Фінанси України. 2022. № 4. С. 7–26.
6. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. Фінанси України. 2022. № 4. С. 27–45.
7. Видатки державного бюджету України. МінФін. 2013–2022. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2018 року № 382. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-ekonomichnoyi-programi-rozvitku-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-koristuvannya-derzhavnogo-znachennya-na-2018-2022-roki>.
9. Закон України “Про Державний бюджет України на 2022 рік”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
10. Основні параметри Державного бюджету України на 2023 рік. Міністерство фінансів України. Інфографіка. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-osnovni-pokazniki-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-na-2023-rik>.

11. Закон України “Про Державний бюджет України на 2023 рік”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

References

1. Smit, A. (2001). *Dobrobut natsii. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsii* [The welfare of nations. An inquiry into the nature and causes of the welfare of nations]. (Trans.). Kyiv: Port-Royal [in Ukrainian].
2. Dids, K. (1986). *Reihanomika y tetcheryzm. Vytoky, podobnosti i vidminostiv John Atherton (Hsgb.), GB and US: How far? Naskilky blyzko? Presses universitaires François-Rabelais* [Reaganomics and Thatcherism. Origins, similarities and differences in John Atherton (Hsgb.), GB and US: How far? How close? Available at: <https://books.openedition.org/pufr/4464>
3. Radionov, Yu.D. (2022). *Derzhavni finansy u voiennyi ta postvoiennyi periody* [State finances in the war and post-war periods]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 10, 44–65 [in Ukrainian].
4. Lunina, I. O. (2022). *Potentsial publichnykh finansiv dlia zabezpechennia vydatkiv voiennoho periodu ta postvoiennoho vidnovlennia Ukrainy* [The potential of public finances to support the expenses of the war period and the post-war reconstruction of Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 8, 7–26 [in Ukrainian].
5. Yefymenko, T.I., Ivanov, Yu.B., Karpova, V.V. (2022). *Podatkovi pilhy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia komplaiens-ryzykom* [Tax benefits under martial law: compliance risk management]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 4, 7–26 [in Ukrainian].
6. Bohdan, T.P. (2022). *Derzhavnyi borh i pozyky pid chas viiny ta metody yikh postvoiennoho vrehulivannia* [State debt and loans during the war and methods of their post-war settlement]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 4, 27–45 [in Ukrainian].
7. *Vydatky derzhavnogo biudzhetu Ukrainy. MinFin – 2013–2022* [Expenditures of the state budget of Ukraine. Ministry of Finance 2013–

2022]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/>.

8. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 bereznia 2018 roku № 382 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine].* (2018, March, 21). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-ekonomichnoyi-programi-rozvitku-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-koristuvannya-derzhavnogo-znachennya-na-20182022-roki>.

9. *Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik. Zakon Ukrainy [On the State Budget of Ukraine for 2022. Law of Ukraine].* Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.

10. *Osnovni parametry Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy na 2023 rik. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Infografika [The main parameters of the State Budget of Ukraine for 2023. Ministry of Finance of Ukraine. Infographics].* Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-osnovni-pokazniki-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-na-2023-rik>.

11. *Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2023 rik. Zakon Ukrainy [On the State Budget of Ukraine for 2023. Law of Ukraine].* Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

Стаття надійшла до редакції 24.09.2022.